

освітою в Україні. В Україні відмова від вітчизняної системи управління освітнім процесом і перехід до західноєвропейської в принципі неможливі. Необхідне зближення цих систем та їх інтеграція.

Література

1. Байденко В.И. Болонский процесс: структурная реформа высшего образования Европы / В.И. Байденко. – 3-е изд. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, Российский новый университет, 2003. – 128 с.
2. Белова Л.О. Виховна система ВНЗ: питання теорії та практики / Л.О. Белова. – Х. : Вид-во НУА, 2004. – 264 с.
3. Вільш І. Кібернетично-системна парадигма як детермінанта суспільних і освітніх змін XXI століття / Іоланта Вільш // Діалог культур: Україна у світовому контексті. Філософія освіти: зб. наук. праць, 1999. – Вип. 4. – С. 60–65.
4. Государственные стандарты высшего образования / [под ред. В.Н. Казакова]. – М. ; Донецк, 2004. – 150 с.
5. Закон України “Про вищу освіту” // Освіта. – 2002. – 20–27 лютого. – С. 8–10.
6. Козлова Е.А. Некоторые проблемы информационного взаимодействия в вузе / Е.А. Козлова // Фундаменталізація вищої освіти – необхідна умова випуску конкурентоспроможних фахівців : матеріали міжнародної науково-методичної конференції, 11–13 квітня 2001 р. – Х. : НТУ “ХПІ”, 2001. – С. 193–196.
7. Кондратова Л. Проблеми вищої школи у світлі національної доктрини розвитку освіти України / Л. Кондратова // Вища освіта України. – 2003. – № 1. – С. 39–43.
8. Ніколаєнко С. Сучасна законодавча основа в системі майбутніх освітнього та наукових процесів в Україні і світі / С. Ніколаєнко // Вища школа. – 2003. – № 4–5. – С. 3–19.
9. Quality Procedures in European Higher Education. European Network for Quality Assurance [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.enqa.net/texts/procedures.pdf.
10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.miur.it.

УДК 378

СУТНІСТЬ ТА МІСЦЕ УНІВЕРСИТЕТУ ЯК СОЦІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

Медведєв І.А.

кандидат наук з державного управління
докторант Харківського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України

Annotation

The article touches upon the problem essence and place university in Ukraine as social organization. The author proposes the ways of realization by this process. It is said about the changes in the Ukrainian society, which can lead the university system to the new level in the sphere of high education.

Анотація

Проаналізовано проблему реалізації державного управління університетом як соціальної та культурологічної організації. Запропоновано шляхи активізації відповідного процесу. Розглянуто напрями невідкладних змін в українському суспільстві, що дадуть змогу вивести на новий рівень університетську освіту.

Ключові слова

Ідея університету, державне управління освітою, активізація, реалізація, університетська система.

І. Вступ

Входження всього українського суспільства і галузі освіти у світовий інформаційний та освітній простір супроводжується не тіль-

ки кризою застарілих галузевих структур державного управління, а й актуалізацією ідеї університету як однієї з можливостей реалізації національної ідеї в Україні. Докорінні якісні зміни охоплюють:

- стратегічні напрями розвитку системи вищої освіти;
- розроблення ідеї університету як складової соціально орієнтованого сучасного суспільства;
- моделювання змістової складової збереження культурної спадщини українського народу через університет як інструмент реалізації державної освітньої та культурно-просвітницької політики.

Для сучасного етапу розвитку українського суспільства та університету як частини цього суспільства характерні такі суперечності:

- між метою освіти нації і завданням саме національної освіти, що полягає у невирішенні питання, яким чином університет здатний виконувати лігітимну функцію щодо знання як власне національний університет, а не як навчальний за-

- клад, індиферентний до завдань самоствердження певної нації;
- між потребою організувати в університеті процес освіти “протягом життя” при збереженні академічних традицій та неможливістю розвитку університету без залучення ідей оновлення змісту університетської діяльності в усіх її проявах (організаційному, методичному, науковому, фінансово-економічному, змістовому та ін.);
 - між підтриманням балансу між зовнішнім тиском суспільства на університет та збереженням внутрішніх академічних цінностей при реалізації ідеї університету XXI ст. в українській державно-управлінській та освітянській практиці.

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що університет та ідея університету мають стати предметом вивчення для представників науки державного управління з метою накопичення емпіричних і теоретичних знань з історії та теорії державного управління, якими володіють наукові, науково-педагогічні, інженерно-технічні працівники, представники громадськості, владна та політична еліта, широкі верстви населення та ін.

II. Постановка завдання

Мета статті – визначення сутності й місця університету як соціальної та культурологічної організації в системі взаємозв'язків і взаємодій в економічному, інституційному, інформаційному та часовому просторах.

III. Результати

При вирішенні поставленого завдання було використано поєднання макро- та мікроекономічних підходів, у результаті чого з'явилася можливість синтезувати модель університету й здійснити аналіз формування конкурентної бази для його ефективної роботи. Теоретичною та методологічною основою дослідження стали фундаментальні концепції, представлені у працях вітчизняних та зарубіжних учених, які використовують неокласичний, кейнсіанський, інституційний та еволюційний підходи до аналізу соціально-економічних реалій, враховуючи постмодерністську інтерпретацію, а також нову політичну економію у вітчизняній інтерпретації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає змогу констатувати, що ідея університету (університетського комплексу) як соціального та освітянського культурологічного утворення, який функціонує в галузях освіти, науки та культурного забезпечення соціальних взаємозв'язків, посідає особливе місце в науці. Окремі аспекти реалізації ідеї університету знаходяться в площині філософії, історії філософії, історії розвитку науки і техніки, всесвітньої історії, історії України. Проте невирішеними залишаються завдання суттєвого підвищення ефективності

реалізації ідеї університету в контексті формування державної політики в галузі освіти і науки. Неможливо створити новий рівень стану національної інноваційної освітньої системи, який би відповідав вимогам сучасності, без усвідомлення значення університету й визначення основних напрямів його трансформацій з урахуванням реального стану та перспектив розвитку.

Нова економіка як економіка знань, сучасний стан державного управління та інформації вимагають усвідомлення закономірностей, що виникали в процесі розвитку університету як інституції. Потребують передбачення специфічні особливості змін ідеї університету в сучасному суспільстві, при тому, що потрібно акцентувати увагу на найважливіших відносинах в українських університетах та їх зовнішньому середовищі й відпрацьовувати відповідні рекомендації, які б впливали з можливих сценаріїв розвитку ідеї університету. Зростання забезпечення інтелектуальної складової серед факторів виробництва в XXI ст. по-новому презентує ідею, роль і місце університету в суспільстві, його функції в національній економіці України і, відповідно, його оцінку як соціокультурної, культурно-просвітницької, соціально-економічної організації.

Теоретико-методологічну основу вирішення проблеми ідеї університету в філософській літературі серед зарубіжних авторів розробляли Г. Дж. Берман, М. Богачевська, Ю. Габермас, Г.-Г. Гадамер, В. фон Гумбольдт, Ж. Дарріда, М. Квак, А. Койре, В. Лепенес, Г. Ньюмен, Х. Ортега-і-Гассет, Г. Розовскі, К. Спенсер, М. Хайдеггер та ін. В українській філософській літературі тему ідеї університету досліджували Н. Бабалик, Д. Донців, В. Зенковський, М. Зубрицька, С. Квіт, М. Поляков, Л. Пушак, З. Рибчинська, В. Різун, С. Савчук, Г. Флоревський та ін.

Зміна концептуальних підходів до ідеї університету й державного управління вищою освітою, перш за все, знайшло відображення в програмах, що розробляються на загальнодержавному рівні, та в працях дослідників, що звертали свою увагу на проблеми ідеї університету (Е. Аткинсон, Н. Багров, Е. Бочарев, В. Відяпін, Г. Журавльов, С. Капканшиков, С. Ковальов, Ф. Кумбс, Д. Миропольський, М. Мусарський, В. Носков, Дж. Псахаропулос, М. Скаржинський, Л. Тарасевич, Г. Хасаєв, В. Чекармарьов).

Фундаментальні висновки, на основі яких розвинулися сучасні теорії ідеї університету та її взаємозв'язок з теорією “людського капіталу”, були зроблені в працях науковців, що досліджували вплив ідеї соціально-культурного середовища на сучасне суспільство. Ця теорія знайшла своїх прихильників як за кордоном (Г. Беккер, М. Благ, У. Боун, В. Вейсборг, Ф. Махлуп, Т. Шульц),

у наукових колах Радянського Союзу (В. Гойно, А. Дайновський, Г. Егізарян, В. Жамін, В. Клочков, В. Корчагін, В. Марценкевич, В. Петрова), Росії у пострадянський період (А. Бабич, Г. Балашов, С. Валентей, Ю. Васильєв, А. Вифлеємський, О. Вишневський, А. Воронін, А. Гавріков, В. Глухов, А. Добринін, С. Дятлов, Е. Єгоров, Е. Жильцов, В. Зуєв, В. Кінельов, М. Крітський, С. Ленська, Л. Нестеров, О. Циренова), так і в Україні (О. Амосов, В. Андрущенко, О. Асмолов, В. Афанасьєв, В. Бондар, В. Биков, А. Дегтяр, Б. Гаєвський, В. Князєв, В. Козаков, В. Корженко, К. Корсак, С. Крисюк, І. Курас, В. Луговий, Т. Лукінов, В. Майбород, С. Майборода, П. Надолішний, І. Надольний, Н. Нижник, Н. Ничкало, В. Огаренко, М. Пірен, І. Прокopenко, В. Ребкало, В. Скуратівський, В. Токарева, Ю. Чернецький та інших).

Негативні процеси в українському університетському середовищі, зумовлені соціально-економічними перетвореннями в суспільстві, призвели до необхідності розроблення нових підходів до формування високоефективного університету, здатного до самовдосконалення, саморозвитку та формування власної ідеї. За прикладом зарубіжних дослідників (Ф. Котлер, Дж. Стиглиц), теоретико-методологічні основи вивчення ідеї університету та прикладні питання його функціонування стали досліджувати вітчизняні спеціалісти (Г. Атаманчук, В. Бакуменко, В. Гриньова, В. Заруба, М. Корецький, О. Мордвінов, О. Оболенський, Г. Одінцова).

Теоретичні та методологічні основи оцінювання ідеї університету досліджувалися багатьма західними та вітчизняними вченими. У процес розроблення концепцій ідеї корпоративної структури, яка в подальшому стала основою формування стратегій планування діяльності вищих навчальних закладів, значний внесок зробили класики, що розробляли фундаментальні економічні теорії (Е. Бем-Баверк, Л. Вальрас, Ф. Візкр, У. Девонс, Дж.М. Кейс, А. Маршал, К. Менгер, Дж.Ст. Мілль, У. Петті, А. Пігу, Д. Рикардо, Ж.-Б. Сей, А. Сміт, М. Туган-Барановський, М. Фрідман, Д. Хікс, Й. Шумпетер).

У вітчизняній науковій літературі з державного управління інституціонального підходу до вивчення університетів як організацій дотримується значна кількість відомих учених (Н. Гібало, О. Ішлаков, Р. Капелюшніков, Г. Клейнер, А. Олійник, Н. Свіридов, В. Тамбовцев, А. Шастітко). Різні аспекти функціонування університету в умовах ринкових перетворень української економіки отримали висвітлення в працях інших відомих дослідників (А. Грудзинський, Н. Кетова, Б. Мільнер, В. Овчінніков, В. Радаєв, Е. Ясін).

Велике значення для цього аспекту державного управління мали праці зарубіжних учених в галузі оцінювання ринкової вартості фірми (Ф. Блейк, Р. Брейлі, Т. Колер, Т. Коупленд, С. Майерс, М. Мілер, Ф. Модільяні, Дж. Мурін, Б.П. Пешеро, Ш. Прат, К. Феріс, Дж. Фрідман, М. Шоулз), а також дослідження ролі немайнових активів у формуванні ринкової вартості університету (У. Букович, Дж. Вілсон, Р. Вільямс, Л. Едвінсон, Ф. Махлуп, Г. Сміт, Т. Стюарт).

При розв'язанні проблем, пов'язаних з теорією ідеї університету, важливу роль відіграли праці сучасних вітчизняних авторів, присвячені дослідженню економічних проблем інтелектуальної власності (Б. Бункін, А. Козіреєв, Д. Львов, В. Макаров, Г. Мікерін, Н. Петраков, А. Поршиєв) та інших складових соціально-економічної організації (В. Григор'єв, С. Гривовський, А. Грязнова, С. Валдайцев, В. Єсіпов, Л. Ігонина, А. Ковальов, Ю. Козірь, В. Мещеров, Н. Симонова, Р. Сімон, М. Федотова).

Проблема нашого дослідження сформульована на основі її актуальності та стану наукової розробленості у вигляді необхідності створення теоретичних засад ідеї університету як соціокультурної та соціально-економічної організації, що відповідають сучасним процесам у соціально-економічному розвитку України. Така постановка проблеми зумовлює аналіз соціальних, управлінських, педагогічних, громадсько-політичних відносин між університетом та суб'єктами внутрішнього і зовнішнього середовища, а також економічних відносин у галузі освіти в їх взаємозв'язку з іншими соціальними структурами в умовах інституційних перетворень [1–5]. Вирішення цієї проблеми потребує проведення теоретичних досліджень з виходом на практично зорієнтовані результати.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що університет є просвітницькою, соціальною, соціокультурною, соціально-економічною організацією, і розроблення його ідей передбачає врахування ідеї класичного університету, національного університету, університету в умовах крос-культурних взаємодій, а також ідеї університету як інтелектуально-майнового комплексу. В цьому випадку слід брати до уваги не тільки майнові і немайнові активи, а й інші складові, які базуються на економічних відносинах у суспільстві та конкретному інституціональному середовищі. Розроблення теорії оцінювання університету з урахуванням нових факторів та явищ відображає перехід від традиційних ретроспективних оцінок до врахування перспективних результатів функціонування ВНЗ в економічному середовищі і дає змогу визначити напрями вдосконалення основного суб'єкта освіти та науки.

Отже, об'єктом дослідження є університет в його функціональній специфічній визначеності як основна ланка освітньої, наукової та культурно-інформаційної діяльності, як головний фактор довгострокового підвищення суспільного виробництва, зростання продуктивності праці, покращання використання трудових ресурсів і в результаті зміцнення соціально-економічних основ суспільства.

В процесі дослідження були використані положення теорії багатофакторної природи вартості, економіки фірми, трансакційних витрат, вартості фірми, перехідної економіки. При побудові концепції університету як соціальної та культурологічної організації використовувався принцип додатковості, який робить можливим поєднання різних методологічних підходів з метою збору найраціональнішої інформації та формування повного наукового уявлення про відповідний предмет [1].

При вирішенні поставлених завдань слід використовувати загальнонаукові методи пізнання соціально-економічних явищ та процесів (діалектичний, системно-функціональний, комплексний, інституційний, функціональний), а також спеціальні методи досліджень (інструментальний, стратегічного планування та прогнозування, статистичного аналізу, експертних оцінок, фінансовий, інвестиційний).

Інформаційно-емпіричну базу дослідження формують статистичні дані, матеріали науково-практичних видань, статті в періодичній пресі, інформаційні, аналітичні та методологічні матеріали, експертні оцінки, первинна фінансова звітність, власні розрахунки автора, а також матеріали інтернет-сайтів. Нормативно-правова база представлена законами України, указами Президента України, нормативними актами та розпорядженнями органів державного управління освітою як на державному, так і на регіональному рівнях, а також міжнародними угодами.

IV. Висновки

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що в Україні потребує розроблення концепція університету як соціальної організації, яка б передбачала нові підходи до державного управління університетом.

У цьому випадку важливе місце займає теорія визначення цінності університету з урахуванням якісно нової ролі цієї основної ланки освіти та науки в умовах становлення постіндустріального (інформаційного) суспіль-

ства. Складовими цієї концепції є такі положення:

- обґрунтування методологічного підходу до вивчення економічних реалій з метою формування науково орієнтованої моделі постіндустріального (інформаційного) суспільства як однієї з умов забезпечення якісного економічного зростання і, в результаті, розв'язання національного завдання збільшення валового внутрішнього продукту в стратегічній перспективі;
- узагальнення теоретичних і методологічних підходів до дослідження університету як соціальної організації;
- розкриття сутності й місця університету як соціальної організації в економічному, інституційному, інформаційному та часовому просторах;
- розроблення теоретичних моделей оцінювання університету з урахуванням інтелектуальної та інших складових його цінності;
- запровадження нових підходів до визначення ринкової ціни і ринкової вартості університету як основної ланки освітньої, наукової та культурно-інформаційної діяльності, при цьому показано, що не тільки власність на фактори виробництва, а й віртуальні джерела є умовою отримання прибутку;
- обґрунтування рекомендацій щодо збільшення реальної цінності університету як соціально-економічної організації в умовах нової економіки як економіки знань.

Література

1. Гурне Б. Державне управління / Бернар Гурне ; [пер. з фр. В. Шовкун]. – К. : Основи. 2006. – 307 с.
2. Державне управління та державна служба : словник-довідник / [авт.-уклад. О.Ю. Оболенський]. – К. : Вид-во КНЕУ, 2005. – 480 с.
3. Попович М.В. Нарис історії культури України / М.В. Попович. – К. : АртЕк, 1999. – 728 с.
4. Ситник Г. Національні цінності як основа прогресивного розвитку особистості, суспільства і держави / Г. Ситник // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. – 2004. – Вип. 2. – С. 369–374.
5. Скрипнюк І. Забезпечення участі народу у формуванні органів влади як фактор функціонування демократичної системи державного управління / І. Скрипнюк ; пер. з англ. Н. Дороніної // Право України. – 2006. – № 6. – С. 12–20.